

16.1

*Et citat på græsk af filosoffen Musonios, som er interessant og nyttigt at høre og tænke over; en bemærkning af Marcus Cato, der er lige så nyttig, og som blev sagt til rytteriet ved Numantia mange år tidligere.*

1 Da jeg endnu gik i skole, hørte jeg denne græske sentens, som er citeret nedenfor, og som blev ytret af filosoffen Musonios, og eftersom den er en sand og strålende bemærkning og arrangeret med korte og harmoniske ord, huskede jeg den med stor fornøjelse: 2 "Hvis du gør noget godt med anstrengelse, forsvinder anstrengelsen, men det gode bliver tilbage; hvis du gør noget skammeligt af lyst, forsvinder lysten, men skammen bliver tilbage."<sup>1</sup>

3 Senere læste jeg den samme tanke i en tale af Cato, som han holdt ved Numantia til rytteriet. Selv om den er udtrykt med ord, der er lidt løsere og længere i forhold til den græske sentens, jeg har citeret, fortjener den mere respekt, eftersom den er tidligere og ældre. 4 Citatet lyder: "Læg jer dette på sinde: Hvis I med anstrengelse har gjort noget rigtigt, vil anstrengelsen snart forsvinde fra jer, men den gode handling vil ikke forlade jer, så længe I lever; men hvis I har handlet slet af lyst, vil lysten snart gå væk, men den slette handling vil altid blive hos jer."<sup>2</sup>

16.2

*Reglen hos dialektikerne for at undersøge og diskutere og en kritik af denne regel.*

1 Man siger, at der findes en regel inden for dialektik om, at hvis der bliver stillet et spørgsmål, og der er en diskussion, og man bliver bedt om at svare, så skal man ikke sige mere end det, man blev spurgt om, enten sige ja eller nej; de, som ikke overholder denne regel og svarer på noget mere eller noget andet, end de blev spurgt om, bliver anset for at være udannede og for ikke at holde sig til skik og brug i diskussioner. 2 Denne regel, som man plejer at sige, bør utvivlsomt fastholdes i de fleste diskussioner. 3 En samtale vil nemlig blive uendelig og ikke til at gennemføre, hvis ikke den er afgrænset til enkle spørgsmål og svar.

---

1. Musonius fr. 51 Hense.

2. Cato, *Oratio quam dixit Numantiae* fr. 17 Malcovati.

**Aulus Gellius, Attiske nætter 16. bog**

4 Men der findes nogle diskussioner, hvori man bliver fanget i en fælde, hvis man svarer kortfattet og netop på det, man er blevet spurgt om. 5 Hvis f. eks. nogen spørger med disse ord: "Jeg forlanger, at du svarer på, om du er holdt op med at bedrive hor eller ej." Uanset om man svarer efter dialektikkens regler, hvad enten man svarer ja eller nej, vil man sidde fast i sofismen, uanset om man siger, at man er en horkarl eller nægter det; 6 for den, som ikke er ophørt med det, har ikke nødvendigvis nogen sinde udført det. 7 Det er således et bedragerisk skin ved denne sofisme, og man kan overhovedet ikke gå videre til at slutte og konkludere, at han har bedrevet hor, som erklærer, at han ikke er hørt op med det. 8 Hvad vil talsmændene for denne regel gøre i denne lille sofisme, hvori de nødvendigvis må hænge fast, hvis de ikke svarer mere, end de er blevet spurgt om? 9 Hvis jeg nu ville spørge én af den på denne måde: "Har du eller har du ikke, hvad du ikke har mistet? Jeg forlanger, at du svarer ja eller nej!" Lige gyldig hvad han svarer, vil han sidde i nettet. 10 For hvis han siger, at han ikke har, hvad han ikke har mistet, kan man slutte, at han ikke har nogen øjne, eftersom han ikke har tabt dem; hvis han derimod siger, at han har det, kan man slutte, at han har horn, eftersom han ikke har mistet dem. 11 Et rigtigere og forsigtigere svar ville være: "Hvad jeg har haft, det har jeg, hvis jeg ikke har mistet det." 12 Men et svar af denne art passer ikke med den regel, jeg nævnte; man svarer nemlig på mere, end man blev spurgt om. 13 Og derfor bør der gøres en tilføjelse til denne regel, nemlig at man ikke skal besvare sofistiske spørgsmål.

### 16.3

*Lægen Erasistratos har sagt, hvordan man skal bære sig ad med at udholde ikke at spise noget, hvis maden tilfældigvis var sluppet op, og at udholde sult; et citat fra Erasistratos selv.*

1 Jeg tilbragte ofte hele dage i Rom sammen med Favorinus, og denne mand holdt mit sind fanget med sin dejlige tale, og hvor han end gik hen, fulgte jeg ham, som om jeg var ganske afhængig af hans veltalenhed; således kærtegnede han mig til stadighed med sine betagende samtaler. 2 Da han engang var gået hen for at besøge en syg mand, og jeg var trådt ind sammen med ham, og han havde talt længe på græsk om mandens sygdom med de læger, som tilfældigvis var til stede, sagde

**Aulus Gellius, Attiske nætter 16. bog**

han: "Det bør overhovedet ikke vække undren, at han nu, skønt han tidligere altid har haft en god appetit, efter en påtvungen faste på tre dage har mistet hele sin gamle appetit. 3 Hvad Erasistratos nemlig har skrevet,<sup>3</sup> er på det nærmeste sandt: Sult fremkaldes af de tomme og åbne fibre i tarmene og bugens hulrum indeni og mavens tomhed og gaben; når de enten fyldes med mad eller trækkes sammen og lukker sig ved daglig faste, bliver stedet, hvor maden modtages, enten propfuld eller strammet sammen, hvorved ønsket om at indtage mad og at have lyst til det bliver dæmpet." 4 Han tilføjede, at Erasistratos også sagde om skytherne, at når der var brug for at udholde sult i længere tid, vikledede de meget tætsiddende bånd rundt om deres mave. Ved at presse maven på denne måde mentes det, at man kunne drive sulten væk.

5 Dette og meget andet af tilsvarende art plejede Favorinus at fortælle på den mest elskværdige måde; 6 da jeg senere ved et tilfælde læste første bog af Erasistratos' *Sondringer*, stødte jeg netop på selve det, som jeg hørte Favorinus fortælle om. 7 Her er ordlyden hos Erasistratos, der vedrører dette emne: "Jeg regnede altså ud, at den langvarige faste skete som følge af den kraftige sammenpresning af maven; de, der faster i længere tid efter deres eget valg, oplever i begyndelsen sulten, men senere forsvinder den." 8 Lidt længere fremme: "Når skytherne tvinges til at faste gennem nogen tid, plejer de at sammensnøre deres mave med brede bæltter, fordi sulten da plager dem mindre; når maven er fyldt, er man ikke sulten, fordi der ikke er noget tomrum i den, og når den er sammenpresset, rummer den ikke noget tomrum."

9 I den samme bog fortæller Erasistratos, at man ikke kan udholde den type af sult, som grækerne kalder *bulimi* ('oksehunger'), og at den optræder hyppigere på de koldeste dage, end når vejret er skyfrit og behageligt, og han tilføjer, at årsagerne til, at denne sygdom for det meste opstår på dette tidspunkt, endnu ikke er blevet klar for ham. 10 De ord, han anvender, lyder sådan her: "Det er uvist og kræver en undersøgelse både af denne sag og af de øvrige, der lider af bulimi, hvorfor dette symptom fremkommer mere i kulde end i godt vejr."

---

3. Erasistratos, *Diaireseis* (Anatomi) p. 193 Fuchs.

16.4

*Hvilken ceremoni og hvilke ord det romerske folks gesandt plejede at anvende til at erklære krig mod dem, som det romerske folk havde befalet; ordlyden af den ed, der blev brugt til at straffe soldater, der havde stjålet; de soldater, der var indrullet, skulle indenfor en fastsat dag forsamle sig på et bestemt sted undtagen i de tilfælde, hvor det var rimeligt at dispensere fra eden.*

1 Cincius fortæller i tredje bog af *Om krigsvæsen*, at det romerske folks gesandt anvendte følgende ord, når han erklærede krig mod fjender og kastede et spyd ind på deres område: "Da det hermunduliske folk og mænd fra det hermunduliske folk har ført krig mod det romerske folk og har begået en fejl, og da det romerske folk har befalet en krig mod det hermunduliske folk og de hermunduliske mænd, erklærer og fører jeg og det romerske folk af den grund krig mod det hermunduliske folk og de hermunduliske mænd."<sup>4</sup>

2 Ligeledes står der i femte bog af samme Cincius' *Om krigsvæsen*: "Når der i gamle dage blev holdt udskrivning, og soldaterne blev indrullet, lod militærtribunen dem sværge en ed med følgende ordlyd: 'I den hær, som er under kommando af konsul Gaius Laelius, Gaius' søn, og konsul Lucius Cornelius, Publius' søn, og inden for en afstand på ti tusind dobbeltskridt må du ikke begå tyveri i ond hensigt, hverken alene eller med flere andre, til en værdi af mere end en sølvmønt pr. dag; bortset fra en lanse, et lanseskæft, træ, frugter, foder, en lædersæk, en pengepung og en lille fakkell, hvis du finder eller tager op, hvad der ikke er dit, og som er mere værd end en sølvmønt, skal du bringe det til konsul Gaius Laelius, Gaius' søn, eller til konsul Lucius Cornelius, Publius' søn, eller til den, en af de to befaler dig, eller du skal melde inden for tre dage, hvad du har fundet eller taget i ond hensigt, eller du skal give det tilbage til den, du mener er ejermanden, sådan som du vil ønske at gøre det rigtige.'

3 Når soldaterne var blevet udskrevet, blev der fastsat en dag, på hvilken de skulle være til stede og svare konsulen, når han råbte dem op; 4 derefter blev der aflagt en ed på, at de ville være til stede, med disse undtagelser: 'Med mindre grunden er en af disse: Begravelse af et familiemedlem eller en renselsesfest for

---

4. Cincius, *De re militari* 3 fr. 12 Huschke.

## Aulus Gellius, *Attiske nætter* 16. bog

den døde (som ikke må være bestemt til den dag, for at han ikke kan være til stede), alvorlig sygdom<sup>5</sup>, et fuglevarsel, som man ikke kan forbigå uden soning, et årligt offer, som ikke kan ske ordentligt, hvis ikke han selv var til sted den dag, vold eller fjender, en dag, der var fastsat eller bestemt med en fremmed; hvis han har en af disse grunde, skal han komme dagen efter, at han vil have en undskyldning af disse grunde, og være til stede hos ham, som har holdt udskrivning af et landdistrikt, en landsby eller en by."<sup>6</sup>

5 I samme bog står der også følgende: "Når en soldat er fraværende den dag, der er bestemt, og ikke har nogen undskyldning, bliver han brændemærket som desertør."<sup>7</sup>

6 Ligeledes står der i sjette bog: "Rækkerne af rytterne i hæren kaldes *alae* ('vinger'), fordi de placeres rundt om legionerne til højre og til venstre ligesom vinger på fuglenes legemer. I en legion er der tres centurier, tredive manipler og ti kohorter."<sup>8</sup>

### 16.5

*Hvad betyder vestibulum? Om oprindelsen til ordet.*

1 Der findes mange ord, som vi almindeligvis bruger uden at vide præcist, hvad de egentlig rigtigt betyder, men vi følger blot en usikker og udbredt tradition for ting, som ikke er udforsket, og forekommer snarere at sige, hvad vi ønsker, end rent faktisk at gøre det: Dette gælder ordet *vestibulum*, som er almindeligt og lige for hånden i konversation, men dog ikke efterprøvet af alle, som bruger det så letfærdigt. 2 Jeg har nemlig bemærket, at nogle mænd, som på ingen måde er uden lærdom, mener, at *vestibulum* er den forreste del af huset, som normalt kaldes *atrium*. 3 Gaius Aelius Gallus siger<sup>9</sup> i anden bog af *Om betydningen af de ord, der vedrører civilret*, at *vestibulum* ikke befinder sig i selve huset og heller ikke er en del af huset, men er en åben plads foran husets dør, hvorfra der er adgang og ind-

---

5. Der tænkes særligt på epilepsi (Gell. 17.15.6, 19.2.8, 20.1.27).

6. Cincius, *De re militari* 5 fr. 13 Huschke.

7. Cincius, *De re militari* 5 fr. 14 Huschke.

8. Cincius, *De re militari* 6 fr. 15 Huschke.

9. Aelius Gallus, *De significatione verborum, quae ad ius civile pertinent* fr. 5 Huschke.

gang til huset, mens bygninger på højre og venstre side omgiver døren og er forbundet med gaden, og døren selv er et stykke fra gaden med et tomrum imellem.

4 Hvilken oprindelse der videre er til dette ord, har man spurgt meget om; men hvad jeg har læst på skrift, har næsten alt forekommet besynderligt og absurd. 5 Jeg husker, hvad jeg har hørt Sulpicius Apollinaris sige, en mand af udsøgt viden, nemlig dette: "Partiklen *ve* betegner ligesom enkelte andre ord somme tider en forøgelse, somme tider en formindskelse. 6 For af *vetus* ('gammel') og *vehemens* ('heftig') er førstnævnte dannet ud fra størrelsen af *aetas* ('alder')<sup>10</sup> og så underkastet en elision, men sidstnævnte er dannet af kraften og fremdriften i *mens* ('sind').<sup>11</sup> *Vescus* ('fortærende'; 'mager'), som er dannet af partiklen *ve* og *esca* ('mad'), rummer meningen af begge de forskellige betydninger. 7 For Lucretius taler et sted om *vescus sal* ('fortærende salt'),<sup>12</sup> der betegner en forøgelse af tæring, mens Lucilius et sted bruger<sup>13</sup> *vescus* om ulyst til at spise. 8 De, der således byggede store huse i gamle dage, lod der foran døren være et åbent rum, der skulle være midt mellem døren til huset og gaden. 9 De, der var kommet for at bringe deres morgenhilsen til husets herre, plejede at stille sig på dette sted, før de kom ind, og således stod de hverken på gaden eller befandt sig inde i huset. 10 Det er altså fra at stå på et rummeligt sted og ligesom fra et *stabulatio* ('ståsted'),<sup>14</sup> at pladserne har fået navnet *vestibula*, der som nævnt var etableret foran døren, hvor de, der var kommet, kunne stå, før de blev ført ind i huset. 11 Jeg bør erindre om, at dette ord ikke altid er brugt af ældre forfattere i den egentlige mening, men i overført betydning, som dog er anvendt sådan, at de ikke afviger langt fra den særlige betydning, jeg har talt om, som f. eks. dette sted i sjette sang af Vergils *Aeneide*:

*Vestibulum ante ipsum primisque in faucibus Orci*

---

10. Dvs. *ve* + *aetas* > *vetus*!

11. Om *vehemens*, se 5.12.10.

12. Lucretius, *De rerum natura* 1.326.

13. Lucilius 602 Marx.

14. Dvs. *ve* + *stabulatio* > *vestibulum* (*stabulatio* bruges hos Columella om en stald). *Ve* får her betydningen 'væk fra'.

Aulus Gellius, *Attiske nætter* 16. bog

*Luctus et ultrices posuere cubilia Curae.*

'Foran portalen til Orcus, i selve indgangsalléen  
ejer Sorg over døde sit bo og Samvittighedskvaler.'<sup>15</sup>

12 Han kalder nemlig ikke den forreste del af huset i Underverdenen for *vestibulum*, hvad man godt kunne blive narret til at tro, men han viser to steder uden for dørene til Orcus, nemlig *vestibulum* og *fauces*, hvoraf han benævner dét *vestibulum*, som befinder sig foran huset og foran Orcus' egne værelser, mens han kalder den snævre passage, hvorigennem man føres ind i *vestibulum*, for *fauces*."

16.6

*Hvad er offerdyr, som kaldes bidentes, og hvorfor hedder de sådan? Om denne sag Publius Nigidius' og Iulius Hyginus' anskuelser.*

1 Da jeg vendte tilbage fra Grækenland, gik jeg i land i Brundisium. Der var der en latinsk sproglærer, der var blevet tilkaldt fra Rom af brundisinerne, for at han offentligt kunne lade sig udspørge. 2 Jeg gik hen til ham også for at fordrive tiden; mit sind var nemlig udmattet og sløvt af bølgegangen på havet. 3 Han læste op på en barbarisk og uvidende måde af Vergils syvende bog, hvor følgende vers forekommer:

*Centum lanigeras mactabat rite bidentis.*

"Ofred et hundrede uldføre lam på hævdvunden måde."<sup>16</sup>

---

15. Vergil, *Aeneiden* 6.273-4, overs. Otto Steen Due 1996, 170.

16. Vergil, *Aeneiden* 7.93, overs. Otto Steen Due 1996, 198.

Aulus Gellius, *Attiske nætter* 16. bog

4 Han bad om at blive spurgt, hvis nogen ønskede at lære et eller andet, ligegyldigt hvad. 5 Jeg var forbløffet over den ulærde mands selvtillid og spurgte: "Kan du fortælle os, hr. magister, hvorfor det hedder *bidentes* ('med to rækker tænder', om får)?"

6 "*Bidentes* betyder får," sagde han, "og han har tilføjet *lanigeras* ('uldføre'), for at gøre det tydeligere, at han mener får."

7 "Vi skal bagefter se," sagde jeg, "om det kun er får, der hedder det, således som du siger, eller om Pomponius, der digtede folkelige skuespil, har begået en fejl i *De transalpine gallere*, da han skrev følgende:

'Jeg lover, Mars, at hvis han kommer igen, så vil  
jeg ofre dig en orne med to rækker tænder (*bidenti verre*).'<sup>17</sup>

8 Men nu spurgte jeg dig, om du kender forklaringen på dette ord."

9 Uden at tøve et øjeblik sagde han med den største dristighed: "Får hedder *bidentes*, fordi de kun har to tænder!"

10 "Nej, hør nu," sagde jeg, "hvor i alverden har du set et får, der fra naturens side kun havde to tænder? Det er da et jærtegn, som man må tage sig af med sonofre!"

11 Han var nu fortrædelig over mig og irriteret og sagde: "Spørg hellere om det, man skal spørge en filolog om; om fårenes tænder kan man spørge fårehyrder!"

12 Jeg lo ad slynglens vittige bemærkning og gik.

Publius Nigidius siger<sup>18</sup> i den bog, han skrev *Om offermåltider*, at man ikke bare kalder får *bidentes*, men alle toårige offerdyr, selv om han dog ikke har sagt mere tydeligt, hvorfor det hedder *bidentes*; 13 men hvad jeg selv havde overvejet, fandt jeg omtalt i nogle kommentarer til pontifikalret, nemlig at de oprindeligt blev kaldt *bidennes*, det vil sige *biennes* ('toårige') med tilføjelse af bogstavet *d*, og at

---

17. Pomponius, *Galli transalpini* 51-2 Ribbeck (jambiske trimetre).

18. Nigidius, *De exta* fr. 81 Swoboda.



**Aulus Gellius, Attiske nætter 16. bog**

ordet ved lang tids brug blev forvansket og gjort til *bidentes* i stedet for *bidennes*, fordi det forekom nemmere og glattere i udtale.

14 Dog har Iulius Hyginus, der ikke er uden viden i pontifikalret, i fjerde bog af sin *Om Vergil* skrevet, at man kaldte de offerdyr *bidentes*, der i kraft af deres alder havde to tænder, der var længere end de andre. 15 Jeg citerer hans egne ord: "Det offerdyr, man kalder *bidens*, bør have otte tænder, men to af disse skal være længere end de øvrige, hvoraf det fremgår, at de er blevet ældre."<sup>19</sup>

Om Hyginus' opfattelse er sand eller ikke, kan bedømmes med øjnene; det behøver man ikke bruge argumenter om.

16.7

*Laberius har dannet mange ord efter sit eget hoved og alt for dristigt; han bruger ligeledes mange ord, om hvilke man plejer at spørge, om de er latinske.*

1 Laberius har i de farcer, han forfattede, meget ofte dannet ord med lidt for stor frihed. 2 For han siger *mendicimonium* ('tiggeri') og *moechimonium* ('hor') og *adulterio* og *adulteritas* i stedet for *adulterium* og *depudicavit* ('voldtog') i stedet for *stupravit* og *abluvium* ('oversvømmelse') i stedet for *diluvium*,<sup>20</sup> og i den farce, han gav titlen *Kurven*,<sup>21</sup> skrev han *manuatus est* ('han stjal') i stedet for *furatus est*, 3 og ligeledes kalder han i *Valkeren* en tyveknægt for *manuarius*:

"Tyveknægt (*manuari*), har du ingen skam i livet?"<sup>22</sup>

Og han opfinder mange nyheder af denne art. 4 Han anvender også forældede og obskøne ord, der stammer fra mængdens mere simple brug, som f. eks. i *Spinderskerne*:

---

19. Hyginus, *De Vergilio* fr. 3 Funaioli.

20. Laberius fr. 150 Ribbeck.

21. Laberius, *Cophinus* 39 Ribbeck.

22. Laberius, *Fullo* 46 Ribbeck (trochæisk dimeter).

Aulus Gellius, *Attiske nætter* 16. bog

"Orcus kunne oprigtigt talt bære jer nøgne på skulderen (*catomum*)."<sup>23</sup>

5 Og han siger *elutriare lintea* ('at vaske linned ud') og *lavandaria* ('vasketøj') om det, der sendt til vask,<sup>24</sup> og:

"Jeg kastes (*coicior*) ind i et valkerjob."<sup>25</sup>

Og:

"Hvor løber du dog hen? Til Calidonien?"<sup>26</sup>

6 I *Rebslageren* siger han ligeledes *talabbarriunculi* om dem, der almindeligvis hedder *talabarriones*;<sup>27</sup> 7 ligeledes i *Korsvejsfesten*:

"Jeg gjorde mine kæber bløde (*malas malaxavi*)."<sup>28</sup>

8 Ligeledes i *Manden med den dårlige hukommelse*:

"Her er han,  
klovnen (*gurdus*), som jeg talte med dig om, og som jeg så for to  
måneder siden, da jeg kom fra Afrika."<sup>29</sup>

---

23. Laberius, *Staminariae* 87 Ribbeck (katalektisk trochæisk tetrameter).

24. Laberius 151 Ribbeck.

25. Laberius 147 Ribbeck (ufuldstændig jambisk trimeter).

26. Laberius 148 Ribbeck (jambisk trimeter).

27. Laberius, *Restio* 79 Ribbeck (begge ords betydning er ukendt).

28. Laberius, *Compitalia* 37 Ribbeck (halvt jambisk trimeter).

29. Laberius, *Cacommemon* 13-14 Ribbeck (trochæer).

**Aulus Gellius, Attiske nætter 16. bog**

9 Ligeledes bruger han i den farce, der hedder *Fødselsdagen*, *cippus* ('søjle') og *obba* ('bæger') og *camella* ('skål, bæger') og *pittacium* ('snip') og *capitium* ('hovedbeklædning').<sup>30</sup>

"Du hyller dig i din hovedbeklædning (*capitium*), snippen (*pittacium*) på din tunika."<sup>31</sup>

10 Yderligere siger han *gubernius* i *Anna Peranna* i stedet for *gubernator* ('styrmand') og *planus* i stedet for *sycophanta* ('falsk anklager') og *nanus* i stedet for *pumilio* ('dværg');<sup>32</sup> dog har også Marcus Cicero sagt *planus* i stedet for *sycophanta* i den tale, han holdt *For Cluentius*.<sup>33</sup> 11 Og ligeledes kalder han i den farce, der hedder *Saturnaliefesten*, en pølse (*farci-men*) for *botulus*, og han bruger udtrykket *homo levanna* om et ubetydeligt (*levis*) menneske.<sup>34</sup> 12 Ligeledes siger han i *Åndebesværgelsen* det dagligdags ord *cocio*, som man i gamle dage kaldte en *aril-lator* ('en prutter'). Citatet fra Laberius lyder:

"To koner? Sikket slid, ved Hercules, det siger prutteren (*cocio*); seks ædiler havde han set."<sup>35</sup>

13 Endelig har han i den farce, som han gav titlen *Alexandrea* anvendt det samme græske ord, som er ganske almindeligt, men dog god latin: Han har nemlig sagt *emplastrum* ('plaster') i neutrum, ikke som de halvlærde nu til dags i femininum. 14 Jeg citerer fra denne farce:

"Hvad er en ed? Det er et plaster (*emplastrum*) på ens gæld!"<sup>36</sup>

---

30. Laberius, *Natalicius* 60 Ribbeck.

31. Laberius, *Natalicius* 61 Ribbeck (katalektisk kretisk tetrameter).

32. Laberius, *Anna Peranna* 3 Ribbeck.

33. Cicero, *Pro Cluentio* 72.

34. Laberius, *Saturnalia* 801 Ribbeck.

35. Laberius, *Necyomantia* 63-4 Ribbeck (jambisk octonar + 3½ trokæ).

16.8

*Hvad betyder det ord, som dialektikerne kalder et axiom, og hvad hedder det hos os? Nogle andre ting, som er vigtige i dialektikken.*

1 Da jeg ønskede at blive indført og indviet i dialektikken, var det nødvendigt at undersøge og forstå, hvad dialektikerne kalder indledning (*eisagogai*). 2 Fordi jeg først skulle lære om *axiomerne*, som Marcus Varro dels kalder *profata*, dels *proloquia*, søgte jeg ivrigt efter *Kommentar til udsagn* af Lucius Aelius, en lærer mand, der var lærer for Varro, og da jeg havde fundet den i Fredens Bibliotek,<sup>37</sup> læste jeg den. 3 Men i den var der ikke skrevet noget instruktivt, der var heller ikke nogen forklaringer, man kunne lære af, og Aelius synes mere at have skrevet denne bog for at belære sig selv end af hensyn til at undervise andre.

4 Jeg gik derfor nødtvungent til græske bøger. Her fandt jeg definitionen på et axiom i følgende ord: *Et uafhængigt udsagn, der kun beror på sig selv.* 5 Jeg undlod at oversætte det til latin, fordi det ville have været nødvendigt at anvende nye og uopfundne ord, som ørerne næppe kunne holde ud, da de ville være usædvanlige. 6 Men Marcus Varro har i fireogtyvende bog af *Om det latinske sprog*, der er tilegnet Cicero, defineret det således på en meget enkel måde: *Et axiom er et udsagn, hvori der ikke mangler noget.*<sup>38</sup>

7 Det vil blive mere tydeligt, hvad det er, hvis jeg giver et eksempel på det. Et axiom, eller hvis man foretrækker det, et *proloquium*, er af følgende art: 'Hannibal var puner;' 'Scipio ødelagde Numantia;' 'Milo blev dømt for mord;' 'nydelsen er hverken et gode eller et onde;' 8 generelt er, hvad der siges med en fuld og perfekt sætning i ord, således at det nødvendigvis må være enten sandt eller falsk, det, som af dialektikerne kaldes et axiom, af Marcus Varro som nævnt *proloquium*, af Marcus Cicero *pronuntiatum*, et ord, som han bekræftede, at han kun brugte, "indtil jeg finder et bedre."<sup>39</sup>

---

36. Laberius, *Alexandrea* 1 Ribbeck (jambisk trimeter).

37. Jeppe Tønsberg, *Offentlige biblioteker i Romerriget*, København 1976, 12, 39-45, 112.

38. Varro, *De lingua latina* 24 fr. 29 Goetz et Scholl.

39. Et ikke helt ordret citat fra Cicero, *Tusculanae disputationes* 1.14.

9 Men hvad grækerne kalder et *synemménon axíoma* ('forbundet axiom'), er der nogle af mine landsmænd, der kalder *adiunctum*, andre *conexum*. Et eksempel på et sammensat axiom er: 'Hvis Platon spadserer, bevæger Platon sig;' 'hvis det er dag, er solen oppe over landene.' 10 Ligeledes hvad de kalder *sympeplegménon* ('sammensat'), kalder vi *coniunctum* eller *copulatum*, og det kan f. eks. være: 'Publius Scipio, søn af Paulus, var både konsul to gange og fejrede en triumf, og han var censor og havde som kollega i sit censurembede Lucius Mummius.' 11 I ethvert sammensat udsagn gælder det, at hvis der er blot én usandhed, siges det hele at være usandt, selv om resten er sandt. For hvis jeg til alt det, som jeg har sagt sandt om Scipio, tilføjer 'og besejrede Hannibal i Afrika,' hvilket er falsk, så vil også alt det, der er sagt i sammenhæng, på grund af dette ene falske udsagn, ikke være sandt, fordi de siges på samme tid.

12 Der findes en anden form, som grækerne kalder *diezeugménon axíoma*, mens vi siger *disiunctum*. Et eksempel: 'Nydelsen er enten et onde eller et gode, eller det er hverken et gode eller et onde.' 13 Alle udsagn, som er disjunkte, bør være indbyrdes modstridende, og deres modsætninger, som grækerne kalder *anti-keímena*, bør også indbyrdes være modsatte. Af alle de ting, som er disjunkte, bør én ting være sand, men resten falsk. 14 Hvis intet af alt vil være sandt, eller hvis alle eller flere end én vil være sande, eller de, som er disjunkte, ikke vil være i modstrid med hinanden, eller de, der er deres modsætninger, ikke vil være indbyrdes modstridende, så er det disjunkte udsagn en usandhed, og det kaldes *paradiezeugménon*, ligesom i dette tilfælde, hvor de ting, der er forskellige, ikke er hinandens modsætninger: 'Enten løber du eller spadserer eller står.' De er ganske vist forskellige, men de er ikke hinandens modsætninger; 'ikke at spadserere' og 'ikke at stå' og 'ikke at løbe' er nemlig ikke indbyrdes modsætninger, eftersom man kun taler om modsætninger, når de ikke på samme tid kan være sande; man kan jo på samme tid hverken spadserere eller stå eller løbe.

15 Men det vil være tilstrækkeligt at have givet denne korte smagsprøve fra dialektikken, 16 og jeg bør kun tilføje den advarsel, at lysten til og studiet af denne videnskab i begyndelsen ganske vist plejer at være grufuld og foragtelig og utiltalende og at forekomme unyttig, men når man har gjort nogen fremskridt, så vil gevinsten ved den endelig være klar for ens bevidsthed, og der vil følge et umætte-

**Aulus Gellius, Attiske nætter 16. bog**

ligt ønske om at lære, 17 og hvis man ikke viser mådehold, vil der være en ikke ringe risiko for, at man som mange andre bliver gammel før tiden i dialektikkens kredsløb og omveje ligesom ved sirenerne klipper.

16.9

*Hvad betyder det ord, som man meget ofte ser i bøger af ældre forfattere, susque deque?*

1 *Susque deque fero* eller *susque deque sum* eller *susque deque habeo* – man kan nemlig sige det på alle måder – er et udtryk, som findes i lærde folks sprog. Det optræder også flere gange i digte og breve fra ældre tid; 2 men det er nemmere at finde nogle, som anvender dette udtryk, end nogle, der forstår det. Der er således mange af os, der iler med at bruge de gammeldags ord, vi har fundet, uden at forstå dem. 3 *Susque deque ferre* betyder 'at være ligeglad' og 'ikke at lægge stor vægt på det, der sker,' og somme tider 'at overse' og 'at foragte' og næsten det samme, som på græsk hedder *adiaforeín*. 4 Laberius siger i *Korsvejsfesten*:

"Nu er du sløv, og nu er du ganske ligeglad (*susque deque fers*);  
din kone sidder oven på din ægteseng,  
en slave uden værd, der bruger skidne ord  
i talen."<sup>40</sup>

5 Marcus Varro siger i *Sisenna eller Om historie*: "Hvis ikke alle disse ting havde lignende indledninger og fortsættelser, ville det være ligegyldigt (*susque deque esset*)."<sup>41</sup> 6 Lucilius siger i tredje bog:

"Alt dette var dog for os en leg og uden betydning (*susque deque*),  
uden betydning, det si'r jeg, for os var det leg og kun morskab;  
dog var arbejdet hårdt, da vi kom til egnen om Setia:

---

40. Laberius, *Compitalia* 29-32 Ribbeck (jambiske trimetre).

41. Varro, *Sisenna vel de historia* p. 256 Riese.

bjerger for geder, som Ætna eller det ujævne Athos."<sup>42</sup>

16.10

*Hvad er proletarii, og hvad er capite sensi? Hvad er ligeledes adsiduus i De tolv tavlers Lov og oprindelsen til dette ord?*

1 En dag havde jeg i Rom fri fra forretningerne på Forum, og da der var en dejlig retsferie, blev der i en forsamling af mange mennesker læst op af en af Ennius' *Årbøger*. Heri forekommer følgende vers:

"Roms proletarer bevæbnes med skjolde på statens bekostning  
og med det grusomme sværd; de vogter muren og byen  
tilligemed Forum på deres vagt."<sup>43</sup>

2 Så begyndte man at spørge om, hvad en proletar var for noget. 3 Og jeg fik i mængden øje på en af mine venner, der havde forstand på civilret, og spurgte ham, om han ville forklare dette ord for os, 4 men da han havde svaret, at han var kyndig i ret, men ikke i filologi, sagde jeg: "Desto mere bør du fortælle det, eftersom du, som du erklærer, er retskyndig. 5 For Quintus Ennius har fået dette ord fra jeres *Tolv tavlers lov*, hvori der, hvis jeg husker ret, står følgende: 'En selvejer skal være beskytter for en selvejer. For en proletarisk borger skal enhver, der ønsker det, være beskytter.'<sup>44</sup> 6 Vi beder dig derfor om ikke nu at høre, at Quintus Ennius' *Årbog* bliver læst op, men de *Tolv tavlers lov*, og at fortolke, hvad en 'proletarisk borger' betyder i denne lov."

7 "Jeg burde," svarede han, "sige det og fortolke det, hvis jeg havde lært ret for fauner og aboriginere. 8 Men da *proletarii* ('proletarer') og *adsidui* ('beskyttere') og *sanates* ('de fornuftige') og *vades* ('kautionister') og *subvades* ('underkautionister') og *viginti quinque asses* ('femogtyve as') og *taliones* ('gengæld')<sup>45</sup> og retssager

---

42. Lucilius 3, 110-13 Marx (daktyliske heksametre).

43. Ennius, *Annales* 183-5 Vahlen (daktyliske heksametre).

44. *XII Tabulae* 1.4.

45. Jf. 20.1.14.

om tyveri *cum lance et licio* ('med husundersøgelser')<sup>46</sup> er forsvundet, og hele det gammeldags præg ved de *Tolv tavlers lov* er blevet dysset i søvn ved *lex Aebutia* undtagen i retssager hos hundredemandsdømstolen, bør jeg fremvise interesse for og viden om juraen og lovene og de betegnelser, vi anvender."

9 Ved et tilfælde så vi da Iulius Paulus, den lærdeste digter i min tid, passere forbi. 10 Vi hilste på ham og bad ham belære os om meningen og oprindelsen til dette ord, og han sagde: "De, som i den romerske almue var de laveste og fattigste, og som ikke angav mere end femten hundrede *as* ved formueansættelsen, blev kaldt *proletarii*, mens de, som havde ingen eller kun ganske få *as*, blev kaldt *capite censi* ('talt med hovedet'); den nederste grænse for *capite censi* var tre hundrede fem og tres *as*. 11 Men siden familiens ejendom og penge blev anset for garanti og pant over for staten og var en vis forsikring og fundament for kærlighed til fædrelandet, blev hverken *proletarii* eller *capite censi* udskrevet som soldater undtagen under de største uroligheder, fordi deres husstand og formue var beskedent eller ikke-eksisterende. 12 Klassen af *proletarii* var dog noget mere ærefuld af gavn som af navn end klassen af *capite censi*: 13 For i hårde tider for staten, da der var mangel på mandskab, blev de udskrevet til irregulær militærtjeneste, og de fik våben udleveret på statens bekostning, og de fik deres navn, ikke ved en optælling af hoveder, men med et lykkeligere navn afledt af deres opgave og pligt med at avle afkom, for selv om de kun i beskedent omfang kunne hjælpe staten med deres lille formue, gjorde de staten større ved at få børn. 14 Gaius Marius er ifølge nogle den første, der fortælles at have udskrevet *capite censi* som soldater under den cimbriske krig, da staten var i de største vanskeligheder, eller måske snarere, som Sallust skriver, under den iugurthinske krig, siden en sådan handling ikke var sket tidligere. 15 *Adsiduus* er i de *Tolv tavler*<sup>47</sup> brugt om en rig og velvillig person og er afledt af *assiduus*, det vil sige 'den, der giver *as*', når tiderne kræver det til staten, eller af hans *assiduitas* ('hyppighed') i at give gaver i forhold til sin formue."<sup>48</sup>

---

46. Jf. 11.18.9.

47. *XII Tabulae* 1.4, 10.

48. *Adsiduus* er afledt af *adsideo* ('sitter ved siden af').



## Aulus Gellius, *Attiske nætter* 16. bog

16 Passagen hos Sallust i *Den iugurthinske historie* om konsul Gaius Marius og *capite censi* er følgende: "Selv tog han sig af udskrivningen og brød her med gammel sædvane, såat han ikke udskrev mandskabet efter formueklasserne, men simpelthen tog dem der ønskede at komme med, næsten udelukkende mænd af den fattigste klasse. Dette forklarede nogle med manglen på bedre, andre så årsagen i consulens jagen efter folkeyndest, fordi det netop var den slags han havde at takke for sin berømmelse og sin stilling, og fordi en mand der ønsker magt har den allerbedste støtte i de allerfattigste."<sup>49</sup>

### 16.11

*En beretning hentet hos Herodot om psyllernes undergang, et folk der levede i Syrterne i Afrika.*

1 Man fortæller, at marserne, et folk i Italien, nedstammer fra en søn af Kirke. 2 Under forudsætning af, at marsernes familier ikke er blandet og fordærvet ved slægtskab med fremmede, har de fået en vuggегave, nemlig at tæmme giftige slanger og at fremstille mirakuløs medicin ved hjælp af tryllesange og urtesafter.

3 Vi ser, at der også er andre, der har den samme evne, nemlig dem, som hedder psyllerne. Da jeg havde søgt efter deres navn og oprindelse i ældre litteratur, fandt jeg denne fortælling om psyllerne i Herodots fjerde bog: 4 Psyllerne havde engang været naboer til nasamonerne i Afrika, og Austervinden havde i deres område i nogen tid blæst kraftigt og langvarigt; 5 ved denne vind var alt vand på de steder, de boede, tørret væk; 6 da psyllerne ikke kunne skaffe sig vand, blev de voldsomt vrede på Austervinden på grund af denne uretfærdighed og havde besluttet at gribe til våben mod Austervinden ligesom mod en fjende og drage ud for at få deres ejendom med krigens ret. 7 Da de således var draget ud, kom Austervinden dem i møde med kraftige vindpust, og da den havde ført dynger og bjerge af sand over dem, dækkede den samtlige med alle deres tropper og våben. 8 Ved denne hændelse var alle psyller bukket under til sidste mand, og deres område blev besat af nasamonerne.<sup>50</sup>

---

49. Sallustius, *Iugurtha* 86.2-3, overs. Mogens Leisner-Jensen 1990, 155.

50. Herodot 4.173.

16.12

*Om de ord, som Cloatius Verus førte tilbage til en græsk oprindelse, enten med fuld ret eller fuldstændigt vanvittigt og smagløst.*

1 Cloatius Verus siger ved Hercules i de bøger, han gav titlen *Ord hentet fra græsk*, ikke så få ting, som er opsporet med omhu og skarpsindighed, men dog også noget, der er upålideligt og smagløst. 2 Han siger: "*Errare* ('at fejle') er afledt fra *érrein*,"<sup>51</sup> og han citerer et vers af Homer, hvori verbet forekommer:

"Pak dig af sted (*érr*) fra min ø med det samme, elendige afskum!"<sup>52</sup>

3 Ligeledes har han skrevet,<sup>53</sup> at *alucinari* ('drømme') er afledt af græsk *alýein* ('flakke forvirret om'), hvorfra han mener, at også *elucus* er hentet, idet bogstavet *a* er ændret til et *e*, om en vis langsomhed i sindet og sløvhed, som for det meste sker for drømmere; 4 ligeledes er *fascinum* ('hekseri') kaldt sådan, som om det var *bascanum* (gr. *baskánon*, 'amulet'), og *fascinare* ('forhekse'), som om det var *bascinare* (gr. *baskaínein*, 'forhekse').<sup>54</sup>

5 Alt dette lyder rimeligt og passende nok. Men i fjerde bog siger han: "*Faenerator* ('ågerkarl') kommer af *fainerátor*, det vil sige *apó tu fáinesthai epí to chrestóteron* ('at forekomme at være til det bedre'), eftersom den type mennesker viser et skin af menneskelighed og forekommer at være medgørlige over for fattige, der mangler penge,"<sup>55</sup> 6 og han fortæller, at det har Hypsikrates sagt, en filolog, hvis bøger om de ord, der kommer fra grækerne, er meget kendte. Hvad enten det nu er Cloatius selv eller en anden klovn, der har plapret ud med dette, kan der ikke siges noget dummere. 7 "*Faenerator* er," som Marcus Varro nemlig har skrevet i tredje bog af *Om det latinske sprog*, "afledt af *faenor* ('rente');"<sup>56</sup> men han siger vi-

---

51. Cloatius, *Verba a Graecis tracta* fr. 3 Funaioli.

52. Homer, *Odysseen* 10.72, overs. Otto Steen Due 2002, 154.

53. Cloatius, *Verba a Graecis tracta* fr. 2 Funaioli.

54. Cloatius, *Verba a Graecis tracta* fr. 4 Funaioli.

55. Cloatius, *Verba a Graecis tracta* 4 fr.1 Funaioli.

56. Varro, *De sermone Latino* 3 fr. 57 Goetz et Scholl.

dere, at "*faenus* kommer af *fetus* ('afkom') og ligesom en avling (*fetura*) af penge, der føder og vokser." 8 Han nævner, at det er grunden til, at Marcus Cato og hans samtidige udtalte ordet *fenerator* uden bogstavet *a*, ligesom *fetus* selv og *fecunditas* ('frugtbarhed') blev udtalt.<sup>57</sup>

16.13

*Hvad er et municipium, og hvormed adskiller det sig fra colonia? Hvad er municipes, og hvad er oprindelsen og den egentlige betydning heraf? Hvad den guddommelige Hadrian sagde i senatet om ordet og om rettighederne for municipes.*

1 Ordene *municipes* og *municipia* er lette at sige og almindeligt brugt, og man kan ikke finde nogen, som bruger, uden at han klart mener at vide, hvad han taler om. Men i virkeligheden er det noget andet, og de betyder noget andet. 2 For hvor mange af os er der ikke, som kommer fra en *colonia*, der tilhører det romerske folk, og som siger, at han selv er en *municeps*, og at hans medborgere er *municipes*, og det er dog langt fra fornuften og sandheden? 3 Vi aner således ikke, hvad *municipia* er, hvilke rettigheder de har, og hvor meget de adskiller sig fra en *colonia*, og vi tror, at en *colonia* er bedre stillet end et *municipium*.

4 Om fejltagelserne i denne så almindelige opfattelse har den guddommelige Hadrian talt med den største indsigt i en tale, han holdt i senatet *Om italicenserne*, hvorfra han selv stammede, og han nævnte, at han var forundret over, at både italicenserne selv og nogle andre gamle *municipia*, blandt hvilke han omtalte uticenserne, var så ivrige efter at skifte til rettigheder som *colonia*, når de kunne anvende deres egne sæder og love. 5 Han berettede, at praenestinerne havde tigget og bedt kejser Tiberius om at overgå fra at være en *colonia* til status som *municipium*, og det havde han tilladt dem som en gunstbevisning, fordi han i deres område, tæt ind under byen, var kommet sig efter en alvorlig sygdom.

6 *Municipes* er altså romerske borgere fra *municipia*, som anvender deres egne love og rettigheder og blot deler med det romerske folk et ærefuldt privilegium (*munus*), hvoraf betegnelsen synes at komme, og som ikke er bundet af nogen andre bestemmelser eller love fra det romerske folk, bortset fra det, som deres

---

57. Cato fr. 62 Jordan.

folk har ratificeret. 7 Vi ved, at de første *municipes* uden stemmeret var caeriterne, og at det blev indrømmet dem at opnå den ære at få romersk borgerskab, men fritaget for hverv og byrder, fordi de under den galliske krig havde modtaget og bevogtet nogle hellige genstande. Heraf kommer betegnelsen *tabulae Caerites* med den stik modsatte betydning, for her opregnede censorerne dem, som de fratog stemmeretten på grund af en vanærende anmærkning.

8 For *coloniae* gælder der andre forhold; de kommer nemlig ikke udefra ind i staten, og de støtter sig heller ikke til deres egne rødder, men er ligesom aflæggere af staten, og de har alle det romerske folks rettigheder og indretninger, ikke efter eget valg. 9 Selv om disse vilkår giver større afhængighed og mindre frihed, anses de dog for bedre og mere fordelagtigt på grund storheden og den fremtrædende stilling hos romerfolket, som *coloniae* forekommer at være ligesom små billeder og efterligninger af, og på samme tid fordi rettighederne for *municipia* er dunkle og glemte, så man af ukendskab til dem ikke længere kan anvende dem.

16.14

*Marcus Cato sagde, at der var forskel på properare og festinare; Verrius Flaccus har givet en ukorrekt forklaring på etymologien af festinat.*

1 *Festinare* og *properare* synes at betyde det samme og blive brugt om den samme ting. 2 Men Marcus Cato mener, at der er en forskel, og at de adskiller sig på følgende måde – citatet stammer fra den tale, han holdt *Om sine egne fortjenester*: "Ét er *properare*, et andet *festinare*. Den, der udfører én ting i god tid, handler hurtigt (*properat*); den, der på samme tid begynder på meget, men ikke fuldfører det, har travlt (*festinat*).<sup>58</sup>

3 Verrius Flaccus ønsker at give en forklaring på denne forskel og siger: "*Festinat* er afledt af *for* ('taler'), eftersom de mennesker, der er mere træge, og som ikke kan udføre noget, taler mere, end de handler."<sup>59</sup> 4 Men det forekommer alt for påtvunget og absurd, og så stor vægt kan det første bogstav i begge verber ikke have, at to så forskellige verber på grund af dette ene bogstav skal synes at

---

58. Cato, *De suis virtutibus* fr. 131 Malcovati.

59. Verrius Flaccus fr. 24 Funaioli.

**Aulus Gellius, Attiske nætter 16. bog**

være identiske. 5 Det synes mere rimeligt og nærliggende, at *festinare* er det samme som *fessum esse* ('at være træt'). For den, som er blevet udmattet af at behandle mange ting (*properandis*) på én gang, han handler ikke hurtigt (*properat*), men har travlt (*festinat*).

16.15

*Theofrast har efterladt sig nogle mærkelige oplysninger om agerhøns, og det samme har Theopompos om harer.*

1 Theofrast, den mest indsigtfulde blandt filosoferne, siger,<sup>60</sup> at alle agerhøns i Paflagonien har to hjerter, og Theopompos siger,<sup>61</sup> at harerne i Bisaltia har to leverer.

16.16

*Navnet Agrippa kommer af en smertefuld og ulykkelig fødsel; om de to gudinder, som hedder Prorsa og Postverta.*

1 De børn, som under fødslen var kommet ud med benene først i stedet for hovedet, hvilket anses for en meget besværlig og smertefuld fødsel, blev kaldt *Agrippae*, et ord, der er dannet af *aegritudo* ('sygdom') og *pedes* ('fødder'). 2 Varro siger, at børn ligger støttet i livmoderen med hovedet nederst og fødderne opad, ikke ifølge menneskets natur, men som et træ. 3 Han kalder nemlig fødderne og benene for træets grene og hovedet for roden og træstammen. 4 "Når de derfor mod naturen er blevet vendt på fødderne, plejer de at blive holdt tilbage af deres arme, som for det meste er strakt ud, og så føder kvinderne med større smerte, og for at afværge denne risiko er der i Rom rejst nogle andre for de to *Carmentes*, af hvilke den ene hed *Postverta* ('omvendt'), den anden *Prorsa* ('ligeud'), opkaldt efter betydningen og navnet på en rigtig og forkert fødsel."<sup>62</sup>

---

60. Theofrast fr. 356 Fortenbaugh.

61. Theopompos fr. 126a Jacoby.

62. Varro fr. 145 Funaioli.

16.17

*Hvilken oprindelse er der til ordet Ager Vaticanus?*

1 Vi havde fået at vide, at både *Ager Vaticanus* og den gud, der beskyttede stedet, var afledt af *vaticinia* ('spådomme'), fordi disse plejede at ske på dette sted ved samme guds kraft og inspiration. 2 Bortset fra denne grund beretter Marcus Varro i sit værk *Guddommelige forhold*, at der er en anden forklaring på dette navn: "For ligesom Aius blev kaldt en gud, og et alter blev rejst for ham, som befinder sig for enden af Nova Via, fordi der på dette sted blev hørt en stemme fra himlen, således blev guden her kaldt Vaticanus, hos hvem den menneskelige stemme tog sin begyndelse, eftersom børn, så snart de er blevet født, udstøder deres første lyd, og det er den første stavelse i Vaticanus, og derfor siger man *vagire* ('at skrig'), fordi ordet udtrykker den lyd, der kommer fra en nyfødt."<sup>63</sup>

16.18

*Nogle interessante bemærkninger om den del af geometrien, der hedder optik, om den del, der hedder harmonilære, og en tredje, der hedder metrik.*

1 Den del af geometrien, der vedrører synet, kaldes *optikken*, en anden del, der vedrører hørelsen, hedder *harmonilære*, og den anvender musikere som fundament for deres kunst. 2 Begge disse består henholdsvis af mellemrum og intervaller mellem linjer og af forholdet mellem rytmer.

3 *Optikken* skaber mange forunderlige ting som f. eks., at flere billeder af én ting viser sig i ét spejl; ligeledes at et spejl, der er placeret i en bestemt position, ikke viser noget billede, men hvis det flyttes til et andet sted, viser det billeder; ligeledes hvis man kigger direkte ind i et spejl, bliver ens billede sådan, at hovedet forekommer at være forneden og fødderne foroven. Denne videnskab giver også begrundelserne for, at disse visioner snyder, som f. eks., at det, der ses i vand, bliver større for øjnene, og at det, der er langt væk fra vore øjne, bliver mindre.

---

63. Varro, *Antiquitates rerum divinarum* fr. 20b Agahd.

## Aulus Gellius, *Attiske nætter* 16. bog

4 *Harmonilæren* udmåler længde og højde af lyd. Længere mål af en lyd kaldes *rytme*, en dybere *melodi*. 5 Der findes også en anden gren, som hedder *metrik*, hvormed kombinationen af lange og korte stavelser og de, der ligger midt imellem, og rytmen, der stemmer overens med principperne i geometri, måles ved ørernes måltagning. 6 "Men enten lærer vi overhovedet ikke dette," siger Marcus Varro, "eller også afstår vi fra det, førend vi forstår, hvorfor det skal læres. Nydelsen eller nytten," fortsætter han, "ved sådanne videnskabsgrene opstår ved de følger, de har, når disse er perfekte og fuldkomne; i selve begyndelsen synes de at være tåbelige og ubehagelige."<sup>64</sup>

16.19

*En beretning fra Herodot om citharspilleren Arion.*

1 Herodot har i en hastig og kortfattet stil og i et smagfuldt og lysende foredrag skrevet beretningen om citharspilleren Arion. 2 "Der var engang," siger han,<sup>65</sup> "en berømt citharspiller, der hed Arion. 3 Han kom fra byen Methymne, som ligger på øen Lesbos. 4 Denne Arion holdt Periander, kongen i Korinth, meget af på grund af hans kunst. 5 Han tog af sted fra kongen her for at besøge de berømte lande, Sicilien og Italien. 6 Da han var kommet hertil, charmerede han alles ører og sind i begge landes byer, han tjente gode penge og blev umådelig populær. 7 Belæst med masser af penge og mange gode ting besluttede han nu senere at vende tilbage til Korinth, 8 så han udvalgte et skib med korinthiske sømænd, fordi han kendte dem bedre og stolede på dem."

9 Men da de havde taget manden om bord, og skibet var kommet ud på dybt vand, fortæller Herodot, fandt korintherne på en plan om at slå Arion ihjel, fordi de var begærlige efter bytte og penge. 10 Da han havde forstået, hvilket fare han svævede i, gav han dem sine penge og sine øvrige ejendele, så de kunne beholde dem, og bad dem kun om at spare hans liv. 11 Sømændene fik medlidenhed med hans bønner i et sådant omfang, at de afholdt sig fra egenhændigt at slå ham ihjel, men beordrede ham, at han straks skulle springe på hovedet i havet i alles påsyn.

---

64. Varro p. 337 ed. Bipont.

65. Herodot 1.23.

**Aulus Gellius, Attiske nætter 16. bog**

12 "Manden, der var skrækslagen," fortæller han videre, "fordi han havde mistet ethvert håb om at leve videre, bad kun om dette ene: Før han gik i døden, skulle de tillade ham at iføre sig alle sine klæder, holde sin cithar og synge en sang, der kunne trøste ham i hans ulykke. 13 Selv om sømændene var vilde og grusomme, blev de alligevel grebet af lyst til at høre ham; han opnåede, hvad han havde bedt om. 14 Og snart stod han med et bælte og udstyret på den sædvanlige måde i fuld ornat på skibsgangen i den højeste del af bagstavnen og sang med ophøjet stemme den sang, som hedder *orthium*. 15 Da sangen var færdig, kastede han sig langt ud i dybet med sin cithar og sit udstyr, som han stod og sang. Sømændene, der ikke var i tvivl om, at han var omkommet, holdt den kurs, som de var begyndt på. 16 Men der skete en uventet og forunderlig og nådig ting." En delfin, fortæller Herodot, svømmede pludselig ved siden af mellem bølgerne, og den lagde sig under manden, mens han flød, og med ryggen over vandet bar den ham af sted og transporterede ham, uden at hans krop og udstyr havde lidt skade, til Tainaron i det lakoniske land. 17 Derfra søgte Arion videre fra dette sted til Korinth og viste sig i det antræk, han var blevet båret i af delfinen, for kong Periander, der var ganske overrasket, og han fortalte ham om sagen, som den var foregået. 18 Kongen havde svært ved at tro på det 19 og befalede, at Arion skulle bevogtes, som om han narrede ham, og da han havde hentet sømændene, og Arion var blevet sendt bort, spurgte han dem listigt, om de havde hørt noget vedrørende Arion på de steder, hvorfra de var kommet; 20 de svarede, at manden, da de tog af sted derfra, opholdt sig i Italien og havde det udmærket, mens han nød interessen fra byernes side og fornøjelserne der, og at han var velhavende og rig på popularitet og penge. 21 Mens de sagde dette, trådte Arion frem med sin cithar og sit udstyr, som han havde kastet sig ud i det salte hav med, 22 og de lamslåede og gendrevne sømænd kunne intet nægte. 23 Denne historie fortæller lesbierne og korintherne, og at det er et bevis på historiens rigtighed, at man kan se to bronzestatuer ved Tainaron, nemlig en delfin, der bærer, og en mand, der sidder på.